

Viktorija Urbonaitė

Sveiki. Čia – tinklalaidė „Postūmis. Dialogai švietimo pažangai.“ Ir šiandienos mūsų tema yra „Emocinis saugumas – stiprios mokyklos bendruomenės pagrindas?“ Pabaigoje turėsite girdėti klausuką. Emocinis saugumas yra kertinis stiprios mokyklos bendruomenės pamatas, sako mano pašnekovės, ir netrukus išsiaiškinsim, ar jos tikrai pritaria, vis dar pritaria, kai bendruomenė jaučiasi saugi, atsiranda erdvė tikram bendradarbiavimui, ugdomas pasitikėjimas, mažinamos patyčios ir skatinamas kūrybiškumas. Prie mikrofono Viktorija Urbonaitė ir aš tikrai esu šiandien ne viena, o čia yra trys mano fantastiškos pašnekovės: Rita Patalavičienė, TŪM lyderystės veikiant srities ekspertė, lektorė ir mentorė. Labas, Rita.

Rita Patalavičienė

Laba.

Viktorija Urbonaitė

Monika Krikščikaitė, psichologė, užsiimanti privačia praktika bei dirbanti ikimokyklinio ugdymo įstaigoje. Labas, Monika.

Monika Krikščikaitė

Sveiki.

Viktorija Urbonaitė

Ir Rasa Pakalniškienė, švietime jau 26 metus, sako, kad daugiau negu 25, tai sakom, kad 26. Istorijos, etikos ir filosofijos mokytoja buvo, o dabar yra Plungės r. Žemaitijos kadetų gimnazijos pavaduotoja. Laba diena, Rasa.

Rasa Pakalniškienė

Sveiki.

Viktorija Urbonaitė

Tai, žinot, dabar turbūt ir norėčiau pradėti nuo to pavadinimo. Taigi kas yra tas emocinis saugumas? Jums asmeniškai. Ne iš vadovėlio, o jums.

Monika Krikščikaitė

Aš galiu pradėti. Man emocinis saugumas reiškia, kad galėsiu jausti viską. Tiek tai, kas gera, malonu, tiek tai, kas gal ne taip jau malonu, ir ne taip pageidaujama. Aišku ta galimybė tai pirmiausia iš manęs pačios ir ateina, pati sau ją duodu. Bet jeigu va šiek tiek kalbam jau ir apie mokyklos kontekstą, darbovietės kontekstą, tai kad ir ten gali būti matomos mano emocijos. Aš

esu saugi, jeigu mane pastebi, jeigu leidžia man būti su savo emocija, ir galbūt kartais, tikrai tai nėra privaloma, padeda šiek tiek tą emociją pakelti, su ja tą momentą išbūti.

Rita Patalavičienė

Monika labai jau plačiai nupasakojo ir galvojau ką čia dar pridėti, bet man irgi yra jausmas, visiškai jausmas apie tai, kaip aš būnu, ką aš leidžiu sau jausti, ir kaip priimu kitų jauseną, ar su tais jausmais nesukuriu kokių nors konfliktų. Tai buvimas tame, priėmimas ir iš to kuriami geri dalykai.

Viktorija Urbonaitė

Bet tai reiškia, kad stovėjimas tiesoje tam tikroje, ar ne?

Rita Patalavičienė

Man – taip. Nors negimsta tai labai paprastai, bet taip.

Rasa Pakalniškienė

Taip, pritaršiu iš tikrųjų ir Ritai, ir Monikai, kad emocinis saugumas turbūt tai yra labai, na, šiuolaikinių tokių va temų esminis dalykas einant į priekį, iš tikrųjų. Tiek asmeniui, tiek profesiniam tobulėjime. Ir man asmeniškai emocinis saugumas yra kad aš galiu bet kurią savo emociją įvardinti, su ja gyventi ir galvoti, ką daryti, paleisti, pastiprinti. O jeigu kalbam apie švietimo bendruomenę, apie mokyklą, tai yra kurti tokią aplinką iš tikrųjų, ką ir privalo mokykla, saugumas, sveikata tai yra prioritetiniai dalykai, bet va kai sakom saugumas, sveikata tai ir labai yra svarbu kalbėti apie tą emocinį iš tikrųjų saugumą, kad kiekvienas vaikas gebėtų nuo pagrindinių tų bazinių emocijų, įsivardinti sau jas ir galvoti, kalbėti, tartis su aplinkoj esančiais žmonėm, ar tai būtų šeima, ar klasė, ar mokytojas, „ką man su jom daryti? Kaip man su jom gyventi? Kaip man išeiti iš tam tikrų situacijų?“

Viktorija Urbonaitė

Sakykit, mes prie durų taip netyčia užsiminėt tokį vieną bestovint tokį terminą „užgyvento jausmo“ kažkokia istorija. Ir jūs man pažadėjot, kad su ja mes ir pradėsime mūsų tokią gilesnę diskusiją. Tai kas tas „užgyventas jausmas“, apie ką čia?

Rita Patalavičienė

Čia irgi gal labai daug asmeniškumo yra tame „užgyventame jausme“, bet nuo to kaip jaučiamės, kaip ir kalbėjome apie tą saugumą, ar ne, nuo to, kaip jaučiamės, priklauso kaip mes veikiame. Jeigu mus kažkas išgąsdino, nuliūdino, turim tokių kažkokių lydinčių patirčių, tai labai sunku kažkur tai eiti į priekį drąsiai ir daryti, nes tu visada galvoji, „o kas man iš to?“ ir „kas bus, kokios pasekmės?“ Jeigu turi tą „užgyventą jausmą“ tokį „galiu daryti, galiu bandyti, klysti, būti priimta, nenuteista“ bet su tokiu realiu įvertinimu, kažkur galbūt ir neteisingai pasielgei ar panašiai. Tai kuria prielaidas atsirasti labai geriems dalykams. Man tai – apie tai.

Monika Krikškaitė

Man „užgyventas jausmas“ irgi apie tam tikrą bagažą, kažkas kaupiasi, kažkas vis dar jaučiasi ir kažkas mane arba stumia, arba prilaiko, o gal išvis neleidžia pajudėti, tai va ta patirtis ji nebūtinai turi sekti ten kažki kiek daug atgal, bet ji tokia stipri, kad aš dabar su ja esu, dabar tą jaučiu, ir užgyvenau kažkokį arba labai vertingą, arba gal mažiau vertingą, bet vis tiek jau aš jį turiu ir kažką reiks daryti su tuo užgyventu jausmu.

Rasa Pakalniškienė

Jau išklausiau Ritos, Monikos ir galvoju tas užgyventas jausmas, vėlgi, kaip į jį pažiūrėsi. Galima kaip Rita vardino, gali būt ribojantys tam tikri jausmai, kurie kuria įsitikinimus, nuostatas, vertybes ir jie, na, pristabdo žmogų, uždaro, apriboja. Pradėjau nuo to, kad emocinis raštingumas, emocijų įsivardijimas kuria pasitikintį žmogų, gebantį kritiškai pasižiūrėti į save. Tai gali būti ir tokie jausmai užgyventi kaip meilė, rūpestis, pagalba sau, kitam, parama, gebėjimas prašyti pagalbos, suteikti kitam. Tai turbūt yra užgyventų jausmų, kurie mus pristabdo, jie yra atsinešti iš tam tikrų nuostatų, įsitikinimų, ne tik mano asmeninių, galbūt visuomenės, iš praeities, iš tam tikrų modelių galbūt mąstymo ir turbūt užgyventi tokį jausmą, kuris skatintų eiti į priekį, peržengti tam tikras ribas. Tai aš būčiau už tą užgyventą jausmą, kuris na jau užgyveni ir jautiesi, kad esi savim, esi patenkintas toks, koks esi, pakankamai geras sau.

Viktorija Urbonaitė

Ar jūs nepastebit, kad mes vis dažniau tarsi šnekam apie tą emocinį saugumą, apie emocinį raštingumą, kad turim suprasti ir savo jausmus, ir kito žmogaus ir leisti erdvę reikštis tiems jausmams ir tokio psichologinio atsparumo, kad nebūtumėm tokie išlepe ir į kiekvieną smulkmeną reaguotume kaip į didžiausią tragediją gyvenimo. Bet ar čia yra labiau mada, ar iš tikrųjų mes dedam pastangas kaip visuomenė, ir visuomenės tam tikra dalis yra mokykloje, ir mokytojai, ir mokiniai, ir tėvai. Kaip čia yra tokia realybė, koks tas skerspjūvis, kokį jūs matot?

Rasa Pakalniškienė

Yra ir atlikti tam tikri tyrimai, yra tam tikros analizės, kurios rodo, kad jeigu žmogus, tarkim, kalbant apie mokyklą, mūsų mokinys, jaunas, ar tai pradinukas, ar daržely būdamas, vyresnio amžiaus mokinys, jeigu jis emociškai jaučiasi saugus, tai iš tikrųjų jo ir talentai, sakykim taip, atsiskleidžia daug plačiau. Yra susieta, kad socialinis, emocinis ugdymas, jis turi didžiulę įtaką. Jeigu gerėja mokinio emocinis raštingumas, socialiniai įgūdžiai, bendrai visos tos SEK kompetencijos, tai ir jo akademiniai pasiekimai savaime paauga. Tai ilgą laiką, ir dabar, žinoma, taip yra, mes didelį dėmesį tikrai kreipiam akademiniam pasiekimam, bet ateina laikas, kai supranti, kad ne tai yra galbūt prioritetas, kad yra daug kitų, svarbesnių dalykų, ypač va dabar įvardinkim 21-am amžiu tikrai žinių gali įsijungti tam tikrą sistemą, programėlę, ar tau ko reikia, ar dar biblioteką ir tu jas rasi, bet gebėjimas pasirinkti tai, ko tau reikia, ką tu su tuo darysi, kaip tu prisidėsi prie savo ir kitų gerovės, tai jau čia nebe akademinis žinojimas, čia yra būtent emocinis raštingumas, socialiniai įgūdžiai, ir pasirodo, kad mes į juos turim dabar kreipti didelį dėmesį, nes ir mokytojai, ir mokiniai turi to mokytis. Įtraukiu visą bendruomenę mokytis to.

Viktorija Urbonaitė

Bet ar nėra taip, kad vis dar gajus, kad ir kaip norėtumėm, kad jau būtų atgyvena, ta frazė tokia ir pamokymas „tai mane mušė, skriaudė, barė ir neleido skleistis ir va, žiūrėk, užaugau ir viskas gerai“. Ką jūs matot, ar čia dar yra ir kiek to dar yra? Ir kiek reikia pastangų, kad tai kažkaip keistųsi?

Monika Krikščikaitė

Taip, sutinku su jumis, to tikrai yra. Ir iš dalies galiu ir sutikti su tuo, kad o gal tai tampa kažkokia mada. Tai ir to, ir to aš įžvelgiu, ir galbūt priežastis, arba viena iš priežasčių yra ta, kad palyginus psichologijos mokslas, nes būtent jis juk ir kalba apie emocinį saugumą, jų pažinimą, jis nėra toks senas, kaip mes galbūt žinom kitus mokslus. Jis nėra toks senas ir tos žinios apie žmogaus psichologiją, apie emocijas jos vis dar atrodo skleidžiasi, jos tampa vis labiau prieinamos vis platesniam ratui ir galbūt yra tas pojūtis, kad mes dabar labai stipriai tame esame, dėl to, kad mum vis gilesni klodai yra pasiekiami. Ir taip, yra tame rizikos, kad kažkas pasiima ir daro madą, kažkaip gal eidamas labiau paviršiumi arba rasdamas, kaip galima labai lengvai užkabinti ir kažką sau pasiimti, bet čia turbūt mes susirinkusios, ir ką daro švietimo įstaigos tai tikrai ne iš šitos kategorijos yra. Labiau sakyčiau, kad mokyklos, taip, jos tai įtraukia į ugdymo programą, į ugdymo kūrimo aplinką, nes jau yra žinoma, kad tai svarbu.

Rita Patalavičienė

Aš dar irgi noriu prisijungti prie Monikos ir prie Rasos, ką komentavo, tai man atrodo, kad sąvoka ta, turim emocinį saugumą, bet kiek sukuria to rezultato, yra labai daug, kai Rasa minėjo apie moksleivį, tai netgi jeigu moksleivis jaučiasi saugus, jo lankomumas pagerėja. Jis turi vietą, kur gali ateiti, būti, mokytis. Jo akademiniai rezultatai pagerėja, nes galbūt jis gali paklausti, ko nesuprato, gebėti pasakyti, kad nemoku, arba dėl kokių priežasčių man nesiseka mokytis. Bet labai lygiai taip pat norisi nukrypti ir į mokytojų bendruomenę, kur mes kiekvienas kuriam, va ir pradėjom diskusiją nuo to, kas mums yra, tai lygiai taip pat kaip aš jaučiuosi saugus emociškai darbe, priklauso irgi rezultatai nuo to, kiek aš būsiu linkęs bendradarbiauti, kiek aš norėsiu pasidalinti su kitais kažkokiom žiniom, priimti grįžtamąjį ryšį, ir išgirsti, ką galbūt darau ne visai teisingai, o kas labai gerai ir galiu būti tuo įkvepėju. Tai kūrybiškumą atskleidžia, labai labai daug dalykų susikuria atrodo nuo vieno tokio dalyko, nuo tokios frazės „emocinis saugumas“. Bet tai užgyventi, sukurti nėra paprasta ir tikrai mes tikriausiai turim kiekvienas skirtingą prisiminimą ir patirtį ir su mokykla, su kokia nors buvusiu darbo vieta, ar esama darbo vieta ir tai nuolatinis kasdienis darbas ir sąmoningumas. Sąmoningumas galvoti apie tai, ir dirbdama su grupėmis žmonių, su komandomis žmonių dažnai klausiu „o kaip kiekvienas iš mūsų prisidedam prie pasitikėjimo ugdymo, auginimo? Kaip manimi pasitiki, kaip aš sukuriu prielaidas, kad manimi pasitikėtų irgi?“

Viktorija Urbonaitė

Aš noriu stabtelėti prie trumpos frazės, kur „nėra lengva“. Ir dabar mes taip šnekam ir atrodo, kad paskaitau kažką, paklausau, galbūt šitą tinklalaidę ir tarsi automatiškai, savaime suprantamai aš

gaunu kažkokią operacinę sistemą ir man pavyksta. Ką reiškia iš tikrųjų diegti tą tokį saugumą savo aplinkoje, dirbti su savimi ir su savo aplinka. Aš labai norėčiau jūsų asmeninių patirčių, kažkokių vieno kito pavyzdžių kokiais įrankiais jūs naudojate, kokių nors stebuklingų metodų turit, tiesiog, ką jūs darot savo aplinkoje, kad aplink jus žmonės jaustųsi saugiai ir jūs pačios jaustumėtės saugiai emociškai?

Monika Krikškaitė

Aš gal labai norėčiau atsispirti nuo šito žodžio „operacinė sistema“. Labai mane užkabino, nes va sunkumas, man atrodo, pirmiausia ir ateina iš to, kad mes tai jau visi turim operacinę sistemą, kiekvienas savo, dėl savo vaikystės, dėl savo tų patirčių, užgyventų jausmų, mes kiekvienas jau turim tą operacinę sistemą ir dėl ko kartais sunku yra ta emocinio saugumo auginimo tema, ar tas procesas, nes tą operacinę sistemą kartais reikia labai rimtai perinstaliuoti arba kažkokius rimtus bazinius dalykus ten pakeisti ir tai tikrai yra be galo sunku. Kalbant apie metodus, ką praktiškai yra tekę bandyti pritaikyti arba ką pati asmeniškai darau tai tikrai ne stebuklingas receptas, ne toks, kokio prašėt, bet pirmas ir pats paprasčiausias, ką aš asmeniškai bandau daryti, tai tikrai būdama kolektyve tai sakyti kaip aš jaučiuosi, ar mane erzina, ar aš supykau arba aš šiandien labai neturiu jėgų ir gal kažkokių emocinių resursų, tai va čia tiek aišku sau pasisakau, bet tiek atrodo stengiuosi kurti tą erdvę pasakydama ir parodydama gal kad ir aš pasitikiu jumis ir galiu atverti šitą savo dalį, tiek aš pasitikiu, kad tai yra svarbu, kad nuskambėtų erdvė, kad žmogus šiuo metu turi tam tikrą galbūt emocinį krūvį. Tai čia tokia mano smulkmena, bet o nuo ko gi pradėti, jei ne nuo smulkių pirmų žingsnių. Ir toliau gal aš irgi tada seku ta kryptimi, kad stengiuosi skatinti žmones iš tikrųjų reflektuoti, vėlgi nebūtina atvirauti, nes ne visi gal ir nori labai jau čia atvirai skelbtis apie savo emocijas, bet sau užduoti tą klausimą, atėjus į darbą, nes mes kiekvienas turim savo gyvenimą, iš kurio ateinam į darbą ir tas gyvenimas paskui ir atneša kažkokią emociją, aš su ja atėjau į darbą. Koks ar kokia aš atėjau į darbą, kokios užduotys manęs šiandien laukia, galbūt man jos irgi žadina tam tikras emocijas, tai aš visą laiką skatinu savęs vis paklausti dienos bėgyje ir ieškoti būdų, ką išgyvenant vieną ar kitą emociją aš galėčiau padaryti darbo vietoj. Tai turiu omeny kaip sau padėti, galbūt kaip optimizuoti tuos darbus jeigu man šį kartą ne šita diena ir ne šita emocija, o jeigu kolektyvas glaudesnis, kažkokia komanda, pavyzdžiui, trys žmonės, keturi žmonės, kurie būna toje pačioje erdvėje, daro tuos pačius arba panašius darbus, tai kaip mes vienas kitam galim tą emocinį saugumą sukurti. Tai mano pirma ta priemonė yra skatinti savirefleksiją, tą įsivardinimą ir žinojimą savo būdų, kaip aš išgyvenu su viena ar kita emocija.

Viktorija Urbonaitė

Ir aš girdžiu turbūt dar labai daug tokio atvirumo ir nuoširdumo, sąžiningumo prieš save turi būt?

Monika Krikškaitė

Taip, taip, čia irgi mūsų pokalbyje jau nuskambėjo tas tikrumas ir tai irgi nėra labai paprasta, nes, kaip ir sakiau, kai kurių žmonių operacinė sistema netgi turi bloką šitoje vietoje, ką aš jaučiu, sužinoti, ką aš jaučiu. Arba įvardinti, ką aš jaučiu.

Rasa Pakalniškienė

Taip, labai norėčiau pratęsti iš tikrųjų Monikos kaip ji įvardino pirmą tą, turbūt yra ir daugiau, savirefleksiją arba refleksiją, kas yra labai svarbu emociniam raštingumui, ką minėjau, kad žmogus pažintų, gebėtų įvardinti savo emocijas, ką ir mes mokykloje darome ir mokome, ir vaikus, ir mokytojus. Man, iš tikrųjų, klausėt, Viktorija, asmeninės galbūt patirties, tai esu ne tik mokytoja ir pavaduotoja, prieš tai ketverius metus buvau ir vadovė, bet esu ir koučingo specialistė, tai man metodas yra tinkantis tai yra ugdomasis vadovavimas arba dabar jau tą koučingą naudojam. Tai tiek sau kaip refleksijai, savirefleksijai, savistabai, tiek ir darbui su žmonėmis, nes vadovo darbas, pavaduotojo darbas yra dirbti su žmonėmis ir užtikrinti jiems tą emocinę gerovę, aš ir naudojuosi koučingo specialisto kompetencijomis. Tai yra aktyvus klausymas pirmiausia, dėmesio sutelkimas, empatija žmogui, tai nuo pat pradžių, kai ir pradėjau nuo 2020 m. vadove dirbti, kiekvienam stengiausi žmogui pasakyti „tu gali bet kada ateiti pas mane pasikalbėti ir kalbėti apie tai, apie ką tu nori. Ir apie tuos dalykus, dėl kurių tu suklydai, ir apie tuos dalykus, kuriuos nori daryti, ar nenori daryti, ar tiesiog, jeigu tau yra sunku, gali ateiti.“ Ir tikrai buvo emocijų spektras įvairus. Buvo, kad teko ir pasipyktyti su darbuotoju, buvo, kad atėjo, reikėjo ir paverkti, arba paklausti „apie ką tavo ašaros?“ ir sukurti tą erdvę, buvo apie tai, kad reikėjo tiesiog duoti žmogui kalbėtis daug iš tikrųjų. Bet yra užtikrinti va tą emocinį saugumą, tai pirmiausia užtikrinti saugumą, kad gali ateiti žmogus ir su tavim kalbėtis.

Viktorija Urbonaitė

O nebūna baisu, kad žmonės per daug atsivers?

Rasa Pakalniškienė

Būna. Kartais tada ir mintyse pradėdi jau sukty, kas reiškia, kad pamety žmogų, „ką man su tuo reikės daryty?“ Bet tiesiog tada yra, va ir sakau, kad yra labai geras man būdas kaip koučingo metodo taikymas visada ir perklausy žmogaus „ar tau reikia mano patarimo šiuo atveju? Ar tau reikia iš manęs kažkokio pasiūlymo?“ O pirminis klausimas „kokios tau reikia pagalbos? Kaip aš tau galiu padėty? Kas tau gali padėty?“ Ir, žinoma, pokalbis tai nėra koučingo sesija, bet tiesiog taikau tuos elementus, bet niekada neišleisdavau žmogaus iš savo kabineto ar ten, kur mes susėsdavom kalbėtis, nepaklausus „ką tu išsinešy sau naudingo?“ Kas buvo tikrai jiems tas klausimas, kuris... Va, radau, pasikeitė mano būsena.

Rita Patalavičienė

Jo, man jau irgi čia verda, kiek norisy irgi atliepty į Rasos pasakojimą, nes dar vienas labai svarbus dalykas yra kai Rasa sako „galima ateity“, bet labai svarbu vėlgi to užgyvento jausmo istorija, ar tai yra deklaratyvu, ar iš tikrųjų aš galiu ateity. Nes tai iš tikrųjų vėlgi buvusy mūsų istorija, gal net ne mūsų istorija, gal kažkas papasakojo mums ir mes jau tokią susikūrėm sau. Tai tas demonstruojamas elgesys ir deklaruojamas gali skirtis, gali sutapti, ir jeigu sutampa, tai mes jau iš karto irgi kuriam tokią prielaidą saugumui atsirasty. Ir čia toks momentas yra apie Tūkstantmečio mokyklų programą pakalbėty, kad tikrai be galo daug yra mokymų, kur mokosy tiek mokytojy, tiek vadovy apie įvairias lyderystės temas, kuriose tikrai vienu ar kitu kampu yra

kalbama ir apie emocinį atsparumą, ir apie saugumą, bet labai svarbus yra momentas ne tik sudalyvauti mokymuose ir kažką išgirsti, bet pritaikyti. Ir pritaikyti nuolat stebint, kaip mum tai pavyksta daryti, kuriose vietose klumpam, kuriose vietose reikia dar galbūt kažkokių žinių ir įgūdžių, nes tai kuriasi per visą organizacijos kultūrą, demonstruojam, kaip apie vertybes kalbėtumėm. Yra deklaratyvos, kurios kabo ant sienos, ir tos, kurios gyvena koridoriuose. Tai ir su organizacijos kultūra yra lygiai taip pat – kokią mes deklaruojam ir kokia gyvena koridoriuose. Tai va čia visa tai labai labai susideda, kai mes ir jausmą, ir žinias sudedam į savo praktinį elgesį, į gyvenimą, ir tokiu būdu kuriam tą saugumą.

Viktorija Urbonaitė

Bet kalbant apie tą saugumą man dar norisi paliest tokią labai kasdienišką temą, bet tuo pačiu labai pavojingą tam saugumui užtikrinti. Kai mes išgirstam vienas iš kito tam tikrų tokių privačių dalykų, ta pagunda panešiot tuos gandus. Ar čia yra susiję su tuo emociniu saugumu ir tuo užgyventu jausmu ir ką su tuo daryt? Man atrodo, čia visai svarbus akcentas.

Monika Krikščikaitė

Aš tai sakyčiau vienareikšmiškai yra susiję su emociniu saugumu, nes apie ką sukasi mūsų pokalbiai ir ką mes sau leidžiam, kokios yra tos mūsų vertybės, kai mes turim kažkokią jautrią informaciją. Ir taip, ta rizika yra panešioti tas kalbas ir netgi turbūt turiu pasakyti, kad ir realybė yra tokia, kad taip, šita rizika, kaip čia pasakyti, realizuojasi, tai vyksta, vyksta tie panešiojimai, tos apkalbos ir tai yra vienas iš ydingų dalykų tikrai įstaigose. Ką su tuo daryti? Tai man atrodo tai pirmiausia yra tas vertybinis pagrindas ir čia, deja, atsiremia vis tiek pirmiausia į žmogaus vertybinį pagrindą, kaip aš sakau, „ką aš sau leidžiu“ su ta informacija daryti, kaip aš savo veiksmis arba tą vertybę įtvirtinu, arba aš galbūt ją visiškai paneigiu, tai man atrodo čia galbūt tik tas asmeninis toks stiprinimas arba skatinimas sąmoningumo, nes mes kitaip niekaip ir nesukontroliuosim, kad jūs nekalbėkit arba mes čia jus, nežinau, įrašinėsim ir gaudysim ir taip toliau. Čia tik atrodo asmeninio tokio sąmoningumo, asmeninio nusiteikimo kurti tą pagarbią aplinką ir empatija manau irgi čia būtų svarbus elementas, nes mes nežinom, kada mes galim atsidurti šitoj jautrioj pozicijoj ir apie mus gali ta informacija pradėti skleistis, nors mes visai to nenorim.

Rita Patalavičienė

Labai noriu pratęst Moniką ir keletas, Viktorija, klausei patarimų, metodų, gal ne stebuklingų, bet susijusių su sąmoningumu ir labai geras yra dalykas kai, pavyzdžiui, keliese susitariam, kad, pavyzdžiui, savaitę neapkalbinėjam ir netgi jeigu kyla noras apkalbėti, tu jau prisimeni tą susitarimą, arba dabar daug technologijose gyvenam, tai jau ten norisi kam nors parašyti, parašai ir ištrini. Tas labai pastiprina tą sąmoningumą, kad galim tokiu būdu kalbėti, arba susitarimas, kad kalbam tik apie tuos, kurie yra kambaryje, mes esam keturios, galim kalbėti tik apie mus, vakar galbūt buvo kokia šventė, renginys, kažkokia pamoka, kuri mum ten vyko ir tada mes aptariame tik tie žmonės, kurie tame dalyvavo. Ir tie susitarimai, kurie atsiranda ir jeigu yra daugiau žmonių, kurie palaiko, jie tikrai gali pradėti savo gyvenimą vienoj ar kitoj organizacijoj.

Viktorija Urbonaitė

O jeigu jūs gera pavyzdžiui norit apie žmogų, kurio kambaryje šitam nėra, pasakyt?

Rita Patalavičienė

Vis tiek galim pirmiausia pradėt nuo to žmogaus. Aš tai sakyčiau taip, arba galima pagalvoti, ką mes su ta informacija norim daryti, gal čia vienas iš klausimų yra, kodėl aš noriu apie tai kalbėti. Jeigu aš noriu patarti ir sakyti, kad „aha, tau geriausiai, Rasa, gali padėti Viktorija, nes ji moka labai gerai spręsti vienas ar kitas situacijas“, tai yra viskas ok, bet mes paprastai jeigu kalbam apie tuos tokius intriguojančius dalykus tai ten galbūt yra visokių niuansų.

Rasa Pakalniškienė

Papildysiu merginas, jau taip kreipsiuosi į savo pašnekoves. Gandai ir apkalbos, kalbėjimai apie kitus žmones, apie mokinius, apie tėvus, šeimas, tikrai mokyklose yra, na, žmogiškasis faktorius veikia. Tai va čia ir yra tos kultūros toks kūrimas, bendruomenės, ar atskiros organizacijos, ar mokyklos susitarimai. Susitarimai, kaip mes darom, ką mes darom ir ko mes nedarom, nes turim patirties, kad tie gandai ir apkalbos jos dažniausiai nuveda į tam tikrus konfliktus ir jie ateina vėliau, ne iškart kai būna, jeigu kalbam apie emocinę gerovę, visos emocijos yra – nėra gerų, blogų, yra emocijos ir jeigu jas įsivardinam čia ir dabar, ne laikom, ne kažkur išnešam ir su kažkuo kitu, o sprendžiam ir mokomės spręsti situacijas, tai tada mažėja tų apkalbų. O patarimas va toks iš asmeninės – ne patarimas, ir ne receptas, bet ką aš darau, būdama kaip vadovė, tai visada sakydavau „nekalbėkite koridoriuose“. Na, būna, sustoja ir koridorių mėgsta apspręsti. „Ne kalbėkite mokytojų kambary“, jeigu nėra to žmogaus, pritariu Ritai, tai yra mano kaip vadovės buvo nuostata ir aš visad ją deklaravau. Jeigu mes geriam kavą, nes dažniausiai apkalbos, kaip sako dabar, stebėkit, kur patyčios, kur yra nesaugiausias vietas mokykloj, identifikuokit. Tai taip pat kur vyksta apkalbos, kai geriam kavą, tai aš visada kai mes geriam, yra mokytojų kambary kažkas užklausia ir kažką norėtų jau šnekėti, sakau „mes dabar kavą geriam dėl to, nes pasidarėm darbinę pertrauką. Reiškias, apie darbą dabar nekalbam.“ Kalbam apie kultūrą, politiką, kuom tu gyveni, jeigu nori, dalinkis, viskas tvarkoj, bet nekalbam, nes kai pradeda darbinis klausimus neformalioj tokioj aplinkoj, jie dažnai ir nuveda, tada ieškokim tokios struktūruotos vietos, dėl ko mes susirenkam, pasikalbam, išsprendžiam, aš tai tokį matymą, nesakau, kad šimtu procentų jau ir sukūriau, ne, bet to laikausi. Ir papildžius dar vieną momentą, kad, jūs čia ir Viktorija klausėt, kaip jaučiuosi, kai kitas žmogus ateina išsikalbėti, tai jeigu aš jam garantuoju visada pasakau, kad tai, kad mes čia kalbam liks tarp mūsų, kad ir kaip norėčiau gal kada nors kam nors pasidalinti, nes aš nešiosi kitų žmonių mintis, jausmus, tai jeigu daviau pažadą, tai aš jo ir laikausi. Tada žmonės mato, ir tada ateis ir antrą, ir trečią, ir ketvirtą kartą. Ne tik pas mane, kaip vadovę, yra daug kolegų, kurie tikrai yra tie žmonės pas kuriuos eina ir išsikalba. Ir nebūtinai kaip pas psichologę Moniką. Turi, susiranda kolegų tokių.

Viktorija Urbonaitė

Aš klausytojam tik primenu, kad jie klausosi tinklalaidės „Postūmis. Dialogai švietimo pažangai.“ O šiandien mūsų pokalbio tema „Emocinis saugumas – stiprios mokyklos bendruomenės pagrindas?“ ir gale yra klaustukas. Tai vis dėlto kaip ten yra, Rita?

Rita Patalavičienė

Tai aš pratęsiu Rasos, nes, man atrodo, užkabino du labai gerus dalykus. Konfliktai ir gimstantys, tokie užgimstantys, besikaupiantys tokie kaip sniego gniūžtė, vis didėja, didėja. Tai vėlgi tas netgi tų pačių mokymų apie konfliktus pritaikymas ir gebėjimas pasakyti, kad man nepatinka kaip tu padarei arba kaip tu apie mane kažkam tai pasakei, jau yra labai tokia gera vieta pradėti apie tai kalbėti, kurti kitokį santykį, ir labai dažnai irgi dirbdama su komandomis susiduriu su tuo, kai paklausi apie konfliktus, tai sako „aš nekonfliktiškas. Aš jeigu kažkas pykstasi pasitraukiu į šoną, nepasakau“ bet tai irgi nesukuria mums saugumo. Vienas dalykas, aš kažkada irgi priaugu ir sprogstu, kitas dalykas nesikeičia situacija. Ir mes tokiu būdu toleruojam galbūt ir tam tikrą elgesį ir panašiai. Tai, vėlgi, tas mokėjimas savo patirties, žinių, perkelti į praktiką, stebėti, žiūrėti, kaip vyksta mūsų komandoje konfliktai, ar bendruomenėj, kaip jie sprendžiami, tai yra labai labai svarbu, todėl mes ir pradžioj, kai kalbėjom apie tą, vėlgi, užgyventą jausmą, apie organizacijos kultūrą, tai ir susideda iš mūsų kasdienių poelgių, kuriuos mes demonstruojame, kaip mes juos sprendžiam, ko neišsprendžiam, ko vengiam ir iš to gimstantys geri arba ne visai geri dalykai.

Monika Krikščikaitė

Aš norėčiau apie konfliktus irgi pratęsti, nes kalbant apie emocinį saugumą, arba kartais kaip žmonės supranta, kaip interpretuoja šitą sąvoką, tai konfliktų nebuvimas būna priimamas kaip labai geras dalykas. Man čia va emociškai labai komfortiška, mes labai gerai sutariam kolektyve, neturime konfliktų. Bet iš tikrųjų man čia būna jau, va kaip ir Ritai atrodo, kad kai žmogus sako, kad nesu konfliktiškas, jau norisi pasibraukti šitą sakinį, man taip pat tada norisi į paraštę dėti klaustuką ir šauktuką, kodėl nėra konfliktų. Ir tada gal va gelbsti ir tokia šiek tiek ir edukacija, kas yra konfliktas, nes konfliktas yra nuomonių arba poreikių, norų susidūrimas. Tai yra dvi pusės su savo poreikiais, norais arba nuomone, ir jeigu konflikto nėra, tai ką tai reiškia? Kad arba abiejų pusių poreikiai idealiai sutampa, jie neturi dėl ko konfliktuoti, taip gali būti, bet vėlgi, pabandykim įsivaizduoti, kiek dažnai gali būti, kad dvi pusės turi idealiai sutampančias nuomones, poreikius ir norus, na tikrai retas atvejis. Todėl kartais tas konflikto nebuvimas gali reikšti, kad viena pusė nuolat atsitraukia su savo noru, su savo nuomone arba su savo poreikiu ir taip, konfliktas neįvyksta, nes ir to nuomonių susidūrimo nėra. Viena uždominuoja kitą, viena suvalgo kitą, ir štai nėra konflikto, bet ir emociniam saugumui susikurti sąlygų tada irgi nėra. Todėl aš konfliktą suprantu kaip pakankamai gerą dalyką, aišku, tikrai reikia mokėti jį valdyti ir jį spręsti, bet konfliktas rodo, kad abi pusės, arba mokykloj jų gali būti aišku ir daugiau tų pusių, bet visos pusės gali ir leidžia sau išsakyti savo nuomonę, išsakyti savo poreikius ir bandyti tuos poreikius, na, atstovėti, arba bent jau padiskutuoti, jog mes norim, kad šitie poreikiai būtų įgyvendinti.

Viktorija Urbonaitė

Bet aš negaliu jūsų nepaklaust ir, žinot, kalbėjom apie tai, kad nėra lengva. Mes visos labai gerai suprantam, kad ir sveiki konfliktai yra gerai, ir ribų brėžimas yra gerai, ir nenešiot gandy yra gerai. Bet vis tiek, visos esam kažkur patyrusios, kad ir kažkur leptelėjom, ir kažkur užgavom, ir kažkur žmonės su mumis buvo nesaugūs, ir mes gal buvom nesaugios. Tai aš norėčiau nors po vieną kokią tokią mikroistoriją kaip jūs pačios išgyvenot šitą savo arba kito žmogaus klaidą?

Rasa Pakalniškienė

Aš galiu, nes nuo to konflikto temos man veda į kitą, kaip antipodai, yra konfliktas ir yra atsiprašymas. Net dabar beklausydama Monikos kažkaip va tą praėjau savirefleksiją, truputį galvoju gal mes vis pamirštam tą atsiprašymą. Buvo laikas kai tikrai labai dažnai ir mokykloj girdėdavai ir patys užaugom, „atsiprašyk“. Kas benutikdavo, pirmiausia būdavo „atsiprašyk“. Dabar mokomės spręst konfliktus, mokomės pažint save, savo emocijas. Tada buvo paprasta, „atsiprašyk“. Tai aš taikau tą, vėlgi, metodą, nepamiršti atsiprašyti. Ir neseniai buvo visai ne per seniausiai iš tikrųjų, kai ryte atrodo gal nuotaika va buvo ne ta, daug darbų, ir turėjo viena mokytoja išvykti į mokymus ir ji sako „man čia niekas nesuorganizuota“, sakau, „kaip nesuorganizuota? Rasit, susidėsit, su kolegom kartu nuvažiuosit“, „na bet čia galėtų kažkaip būti“. Ir aš kažkaip taip sakau „tai čia vėl kaip vaikų daržely“. Negeras jausmas. Galėjau taip ir palikti, nes iš tikrųjų gal kaip vaikų daržely, bet aš negaliu su tuo gyventi, aš ryte atėjau, ir aš sutikau tą mokytoją ir aš jos atsiprašiau. Bet kai aš jos atsiprašiau, kaip vadovė, ji atsiprašė manęs, nes ji reiškia irgi jautė, kad negerai galbūt tikrai pasakė, gal ne taip, ne tokiu tonu, gal buvo kažkas dėl to važiavimo, gal mes galėjom aptarti. Bet įvyko atsiprašymas, abipusis. Man palengvėjo, bet jeigu aš nebūčiau atsiprašiusi, aš nežinau, žinoma, aš galiu dabar interpretuoti ir modeliuoti, bet greičiausiai ta mokytoja irgi nebūtų atėjusi manęs atsiprašyti. Tai nuo vadovo labai daug kas pareina, nuo lyderių, nuo tų žmonių, kurie, va, kitas žodis, konfliktas, atsiprašymas, emocijos – tai yra atsakomybė. Jeigu aš paskleidžiau gandus, aš prisiimu visišką atsakomybę, kokie bus padariniai. Ir atsakomybė yra irgi jausmas, tai yra ugdymas, atsakomybė ir atskaitingumas, o tada prisiimu, sau vidinę galbūt ataskaitą ir išgyvensi dar kažkokį naują jausmą, užgyvensi, ar išgyvensi. Tai man atrodo mūsų bendroj toj temoj daug žodžių persipina, jie nėra po vieną atskirai, refleksija, konfliktas, emocija, atsiprašymas, atsakomybė, tai yra bendra, vieno žmogaus, o vienas nieko nepadarysi, reiškiasi turi kurti kad tai ir būtų bendruomenėj, kur ji bebūtų, mokykloj, daržely, PPT kažkodėl pagalvojau dabar, na visos švietimo įstaigos, ar neformalus ugdymas. Užgyventi tokius jausmus, kad galėtum gyventi tokioj atviroj, kuriamoj, nes tai nėra galutinis produktas, tai yra nuolatinis gyvenimiškas, o mokykloj yra gyvenimas, pradarei duris ir naujai, vėl atvažiavai, vėl į tą patį, bet tuo pačiu ir kitą.

Rita Patalavičienė

Nors kalbam apie mokyklos kontekstą, bet mano istorija kažkodėl išlindo iš asmeninio gyvenimo. Tai kažkaip vaikui vis bandau priminti, kad atsiprašo stiprūs žmonės, tie, kurie moka įvertinti, ką padarė, ir susidėlioti atsakomybes, prisiimti atsakomybes, bet man atrodo, kad mes labai dažnai žeidžiam pačius artimiausius, ir tai gali būti ir mūsų kolektyve, tie su kuriais dažniausiai ir daugiausiai laiko praleidžiam ir atrodo daug labai savaime suprantamų dalykų ir kaip čia manęs nesuprato, kaip neišgirdo, nepajautė, kad galbūt aš ryte jau atsinešiau kažkokią

istoriją ir nemiegojau visą naktį, pavargusi ir panašiai, ir dėl to pakėliau toną, arba neseniai vykusi darbinė situacija, mes su kolege kalbėjomės ir aš jaučiu, kaip mano balso tembras kyla. Ir aš galvoju, bet aš nepykstu, bet manęs klausant gali atrodyti, kad aš jau čia kažkaip labai griežtai kažką, ir kolegei iš karto sakau, „aš atsiprašau, bet pati pajaučiau, kad labai garsiai kalbu, ir gali atrodyti, kad aš čia prieštarauju, nesutinku“ ir sako „kaip faina, kad stabtelėjom, nors man nepasirodė tai, bet labai faina, kad pasidalinai ir galim pasitikrinti net, kaip mes priimam viena kitą“. Tai tokios situacijos jos vėlgi, mūsų kasdienybėje yra labai tokios mažos, bet, man atrodo, kad jos sukuria labai didelį ir stiprų jausmą, kuris gali mus lydėti visą dieną, arba net kažkurį kitą laikotarpį.

Monika Krikščikaitė

O aš tai visai norėčiau pasidalinti irgi tuo keliu įveikti sunkumus, kaip darbuotoja, nes aš kaip darbuotoja juk irgi turiu kažkokias užduotis įvykdyti. Ir taip, būna, nepavyko, pati matau, pati jaučiu, kad tos užduoties nepavyko atlikti ir štai čia ir pareina tas sunkumas tvarkytis su savim, bet aš žinau, kad yra tam tikri etapai, ir pirmas, vėlgi, yra tas emocinis, nuo ko ir pradėjau šitą pokalbį. Tai ten irgi, pirmoj vietoj man tampa svarbu suprasti, ką aš dabar jaučiu. Turėjau užduotį padirbėti su grupe, su dalim kolektyvo, pamačiau, kad nepavyko, tai gali būti gėda, nes galbūt kažkaip neprofesionaliai pasirodžiau, gal ir lūkesčių neatliepiau, tai taip, gėda, gaila, nes įdėjau daug darbo ir tikėjausi, mačiau tokią viziją, kaip viskas sklandžiai dėlįjasi, bet na neįvyko, tai va toks apmaudas ima. Dar, jeigu jau taip nuoširdžiau ir giliau lįsti, tai gali būti ir pikta, nes kodėl ta grupė taip su manim elgėsi, kodėl jie to nežino, ano nedaro, kažko netaiko, gal ir jie kalti, kad man čia nepavyko. Tai va tokį „skenerį“ turėti, pereiti per visas emocijas, kurias šiuo metu jaučiu, įsivardinti, ir taip, čia yra viena iš sunkesnių dalių, nes jos juk visos jaučiasi, turi vietos kūne, arba mintį kažkokią turi, kuri man ten kala galvoj ir niekaip neišlenda. Tai čia yra sunkioji dalis, įsivardinti ir atlaikyti, bet kai tos emocijos nyslūgsta, ateina kitas etapas, tai gerai, tai dabar pasižiūrime, iš tokio proto arba racionalaus filtro viską, tai kas čia įvyko? Aš turėjau padaryti tą, tą, tą, tai kelis punktus vis tiek kažką tai tikrai padariau, niekada nebūna, kad nieko nepadariau. Šitas nepavyko, reikia pasižiūrėti kokios gal priežastys, pasiimti kažkokias pamokas kitam kartui ir kitą kartą pabandyti, ir va paskui po to emocinio, po proto lygių ateina jau kažkoks ir stabilumas, ir saugumas vėl tada bandyti, nes aš jau žinau, ką aš jaučiau, žinau, į ką man svarbu atkreipti dėmesį kitą kartą ir vėl bandau. Tai čia toks banguotas gal atrodo procesas, bet, mano supratimu, labai svarbu tiek viena stotelė, emocinė stotelė, tiek proto stotelė, tam, kad būtų kažkokia harmonija ir tas judesys toliau.

Rita Patalavičienė

Man dar beklusant Monikos pagalvojau, kad dar vienas pjūvis toks mokyklos kontekstui labai kritikos tema, nes labai daug kur mes esame tie, kurie vedam pamokas, mokom moksleivius, galbūt mus stebi kiti mokytojai, gal atvažiuoja kažkokie tikrintojai ir taip toliau. Sau keliam labai didelius lūkesčius, ir bijom būti kritikuojami. Ir vėlgi, tai labai stipriai susiję su informacijos pasidalinimu, patirties pasidalinimu, kur galėtų skleistis tam tikri geri dalykai, galbūt nereikėtų ruošti dviem žmonėm pamokom ir panašiai, bet kadangi bijom būti kritikuojami, galbūt nemėgstam šito proceso. Žinau, kad mokytojai, kai kurie, nenoriu absoliutinti, bet tikrai nemėgsta tų pamokų, kurias stebi kiti mokytojai, iš karto vienas iš dalykų ką mes Tūkstantmečio

mokykloj kalbam ir siūlom, kad jūs neateikit žiūrėti vienas kito pamokos, jūs kurkit kartu, ir tada ta refleksija kartu bus ne apie tai, kaip Viktorija vedė pamoką ir aš dabar komentuojau, ką ji galėtų daryti kitaip, bet mes visos ar visi susėdę kalbame apie tai, ką mes galėtumėm daryti kitaip, kad ta pamoka įgautų galbūt kitą būvį, ir panašiai. Tai va, man tas kritikos momentas ir gal Rasa, Monika, irgi turės kuo papildyti.

Rasa Pakalniškienė

Galiu, kadangi taip jau Rita vėl švietimas, ir užgyventas jausmas, man iškart va prisiminiau toj temoj mūsų išlindęs toks, metafora galim sakyti, tai buvo tikrai ilgą laiką tokia nuostata visuomenėj, „mokytojas negali klysti“. Na užaugo tikrai mokytojai su tuo, ir vaikai, ir tėvai, gal ne mokytojai, gal mes tiesiog augom dauguma kad negalėjom klysti, tai dabar ta kritika ir yra likęs to padarinys suvokimas, kad jeigu kritikuoja, tai reiškia, blogai. Juk kritika iš principo tai ji gali būti auginanti. Kritika pats žodis, kaip tu į jį įžiūri, kokią spalvą, juodą, ar baltą, ar mėlyną ir taip, kaip gerai Rita sako, neabsoliutinkim, tikrai mokytojai keičiasi, mokyklos keičiasi, deda daug pastangų ir ieško įvairių būdų ir formų, kas suveiktų, turbūt vėlgi kiekvienoj bendruomenėj mokyklos skirtingai veiks, nes, na, mokyklos tikrai dabar eina labai skirtingus kelius renkasi, kad stebėtų pamokas, dirbtų kartu, tarpdalykinė integracija, mentorystė, planavimai bendri, darbo grupėse dirbti, planus kartu rašyti, dalintis rajono metodinėse grupėse, tai tas vyksta. Ir, akcentas vėlgi yra į tai, kad mes turim tam tikrų mokymų, arba vidinių, ar išorinių, daugiau kalbam apie grįžtamąjį ryšį, va paminėjo Monika refleksika svarbu, ir, kur akcentai? Čia iš koučingo, kreipk dėmesį, kur kreipi dėmesį, tai jeigu mes kreipsim tik dėmesį ir ieškosim blogų dalykų, tai neaugins žmonių, ir nekurs emocinio saugumo, ir nekurs tokios bendruomenės, kuri yra atvira, besimokanti ir auginanti lyderius, ko siekia TŪMas. Bet jeigu mes kreipsim dėmesį į gerus dalykus, stiprius dalykus, o, kaip įdomu, va, kaip tau gerai, va, tu darai, neabsoliutindami, kad tobulai, perfekcionistiškai, svarbu yra daryti, duoti pagalbos, palaikyti, pastebėti, paskatinti, ko labai reikia mokytojams. Labai reikia mokytojus auginti, nors, atrodo, mokytojas jis jau užaugęs, viskas, jis moko kitus, ne ne, labai reikia mokytojus auginti, ypač dabar, kai tikrai yra pokyčių metas, yra dideli darbo krūviai, skirtingi vaikai, ir mes norim kiekvieną skirtingą vaiką pamatyti ir skirtingai galbūt jį auginti, tai kad atliepti jo poreikius ir lūkesčius, tai mokytojus irgi reikia auginti ir sudaryti jiems tokias sąlygas, kad jie tikrai emociškai būtų saugūs. Ir ne tik emociškai, ir fiziškai, nes nebūna vienas gerai, o kitas gal, tai va ieškoti tų būdų, kaip perskirstyt darbo krūvį, kaip jam padėti optimizuoti, planuoti laiką. Mokytojams dabar reikia nebe tik žinių apie pedagogiką, bet ir apie tokius vadybinius dalykus. Apie savęs pažinimą, apie psichinę sveikatą, apie fizinę sveikatą, nes pervargęs žmogus, pavargęs žmogus nekurs jis nei sau emocinės gerovės, tuo labiau kitam jis nesukurs.

Viktorija Urbonaitė

Aš labai noriu jus pakreipti tokia visiškai pabaigos tema ir labai trumpai, bet užmeskit akį į ateitį ir pasakykit man, kaip jūs įsivaizduojat, kad tas užgyventas saugumo jausmas, kad jis būtų visų bendruomenių toks kertinis akmuo, o ne tik kažkokių tokių sėkmės atvejų pavienių organizacijų, pavienių mokyklų. Kaip padaryt, kad na visi mes Lietuvoj, turbūt ir pasaulyje, jaustumėmės saugiai emociškai? Trumpai.

Rasa Pakalniškienė

Aš galiu pradėti į pabaigą vesti, nes kaip tik va dabar iš Tūkstantmečio programos dalyvavom su vadovais stažuotėj ir aplankėm ne vieną mokyklą ir prieš tai būta ir man pačiai dar kartą kai būna akys atsiveria ir naujai pasižiūri, kokios mokyklos yra skirtingos Lietuvoj. Pati Lietuva atrodo nedidelė, turim vieną švietimo sistemą, bet yra labai daug mokyklų, kurios skirtingai kuria kultūrą. Na bet tikrai nė vienos mokyklos nesutikau nemačiau, kad neišsikeltų sau tikslo rūpintis vaiku, gerbti mokytoją, ir kurti tokias. Ir kiekviena mokykla ieško vis ir randa, kas įdomiausia, randa kiekviena vis skirtingus būdus. Ir labai gerai, kad atsiranda to dalinimosi, nes man kažką aš darau, kažkas kitas daro, visos mokyklos daro ir skiria tam didelį dėmesį. O man tas užgyventas jausmas kaip norėtuši pažvelgus į ateitį būti, tai pirmiausia tokios vertybės kaip laisvė, kūryba, priėmimas savęs ir kito, toks, koks tu esi, ir to užtektų.

Rita Patalavičienė

Aš tai tikiu, ir dabar nepacituosiu, kas iš psichologų sakė, bet visuomenė labai sąmoningėja ir kad mes skiriam dėmesio kaip jaučiamės, kaip elgiamės, tai tikiu, kad ne tik švietimo bendruomenė, bet ir kitos bendruomenės tai įvaldys ir turės tą įgūdį, bet čia neturim sukurti, kad kažką padarėm ir jau turim, tai nuolat puoselėjamas toks procesas. Ir man dar taip į pabaigą, nes neseniai turėjau tą patyrimą, tokį neprarasti va to autentiškumo, ką Rasa ir minėjo, kiekviena kuria savo organizacijos kultūrą, visi nori tos geros kultūros, tai neprarasti to autentiškumo. Maža užduotis, šešios „Lego“ detalės, iš kurių reikia sukonstruoti ančiuką, čia mano labai mėgstamas pratimas yra, nepatikėsit, bet labai reti pasikartojantys atvejai, kad sudedami tokie patys ančiukai. Tai gali būti žmonių grupė 30, 50, 100, šešios detalės ir daug daug sprendimų. Tai tuo aš gal ir norėčiau užbaigti.

Monika Krikščikaitė

Taip, ir man tai tik norisi papildyti, tiek ir Rasą, tiek Ritą, nes girdėjau ir apie kūrybiškumą, ir apie laisvę, autentiškumą, tai atrodo, ką mes galim daryti dabar, kad toj ateity būtų šviesiau ir saugiau: pastiprinti dalykus, kuriuos mes ir norim taip užtvirtinti, užgyventi. Tai aš irgi visada esu už tą autentiškumą ir laisvę, kiek mokykla gali viena nuo kitos skirtis, bet ir pačiam mokyklos viduj kiek yra skirtingų mokytojų, kurie daro savo darbą gerai, bet labai galbūt skirtingais metodais, ir kodėl gi ne, kodėl gi neleidus jiems to daryti, tai va ta laisvė, tas pastiprinimas, nes, vis tik, aš, būna, stebiu tokio daug neužtikrintumo, daug nepasitikėjimo, pasimetimo, nes iš tikrųjų mūsų ta švietimo bendruomenė purtoma nuolat pokyčių, nuolat kažkokių privalomų dalykų, nuo kurių jie niekaip negali atsitraukti, o būtinai vykdyti, ir natūralu, kad žmonės pradeda blaškytis, abejoti, ar čia tikrai aš galiu daryti, ar tikrai galiu dalyvauti, tai šiuo metu, atrodo, reikia daug pastiprinimo, ir tikrai leisti laisvai, autentiškai žmonėms skleistis, tikėti jais, nes tikrai yra daugybė šviesulių mokyklose, daugybė resursinių žmonių, kuriems sudarius tinkamas sąlygas tai ta šviesi ir emociškai saugi ateitis taip ir ateis.

Viktorija Urbonaitė

Aš dėkoju savo pašnekovėms ir nepaisant to, kad mes galėtumėm kalbėti per naktį, per rytą ir dar kitą naktį, vis dėlto laikas baigėsi. Jūs klausėtės tinklalaidės „Postūmis. Dialogai švietimo pažangai.“ ir mes kalbėjome apie emocijų saugumą – stiprios mokyklos bendruomenės pagrindą. Mano pašnekovės buvo Rita Patalavičienė, TŪM lyderystės veikiant srities ekspertė, lektorė ir mentorė, Monika Krikščikaitė, psichologė, užsiimanti privačia praktika ir dirbanti ikimokyklinio ugdymo įstaigoje, ir Rasa Pakalniškienė, švietime jau 26 metus, istorijos, etikos ir filosofijos mokytoja, kuri dabar yra Plungės r. Žemaitijos kadetų gimnazijos pavaduotoja. Na o visą šitą pokalbį vedžiau aš, Viktorija Urbonaitė. Klausykitės, papasakokit apie šitą tinklalaidę savo draugams, kaimynams, mokytojams, kam dar? Kam dar, pasakykit.

Rita Patalavičienė

Visiems.

Viktorija Urbonaitė

Visiems. Parduotuvėj sutiksit ką nors, irgi sakykit. Ir, keičiam Lietuvą. Iki pasimatymo.